

УДК 159.9.072.432/ 316.454.2

**Psychosemantic reconstruction of the specifics of the meaning representation of  
the collective subjectness by the personality**

**Психосемантична реконструкція специфіки смислової репрезентації  
колективної суб'єктності особистістю**

**Hennadiy Koval**

Assistant Department of Psychology

**Геннадій Коваль**

Асистент кафедри психології

E-mail: [Gennadiy83zp@i.ua](mailto:Gennadiy83zp@i.ua)

Orcid.org/0000-0002-3250-0128

**Larysa Spitsyna**

Ph.D. in Psychology, Associate Professor

**Лариса Спіцина**

кандидат психологічних наук, доцент

E-mail: [lorasp14@gmail.com](mailto:lorasp14@gmail.com)

Orcid.org/0000-0001-7624-4309

Zaporizhzhia National University, Ukraine

66, Zhukovsky Str., Zaporizhzhia, 69000

Запорізький національний університет, Україна

вул. Жуковського 66, м. Запоріжжя, 69000

**Abstract**

The article is devoted to the analysis and isolation of the specifics of semantic representation by the personality of the collective subjectness.

The research was implemented using the following methods: "Test of 20 statements" by M. Kuhn and T. McPartland, "Semantic differential" by C. Osgood and "Portrait Questionnaire of Values" (PVQ) by S. Schwartz, by filling in an individual questionnaire form volunteer. The study sample consisted of 302 volunteers aged 17 to 80 years from more than 15 cities of Ukraine.

There was established the specificity of psychosemantic representation by volunteers of the image of the volunteer community by means of psychosemantic

assessment. The presence of the specifics of the relationship between the features psychosomatic representation and value-motivational tendencies personality, its age and gender are shown. In particular, in the case of the distribution of indicators of psychosemantic reconstruction of the image of the volunteer community, the specificity of their distribution in the space of meta-values "freedom - overcoming anxiety" is shown. On the contrary, for the structure of an individual's identity personality, the presence of the specificity of the distribution of its indicators in the space of the meta-value "individual - prosocial" is shown. On the contrary, was shown that for the structure of individual identity there is the presence of the specificity of the distribution of its indicators in the space of the meta-value "individual - prosocial».

It has been established that in the speech discourse of sociality, the personality of the volunteer constructs its uniqueness, balancing between the interests of the group and its own individuality. On the contrary, in the psychosemantic representation of the collective subject the personality of the volunteer balances in its choice between the values of preservation and freedom. Thereby, the established specificity of the variability of the psychosemantic characteristics of the image (concept) of "volunteers", depending on the opposite motivational trends, creates the basis for developing the question of reproducing such a connection for other reference groups.

**Keywords:** collective subjectness, commonality, constructionism; psychosemantic approach, psychosemantic representation, sociality, volunteer activities.

#### **Анотація**

Стаття присвячена аналізу та виокремленню специфіки смислової репрезентації особистістю колективної суб'єктності.

Дослідження було реалізовано на основі використання методик: «Тест 20-ти висловлювань» М. Куна і Т. Мак-Партленда, «Семантичний диференціал» Ч. Осгуда та «Портретний питальник цінностей» (PVQ) Ш. Шварца, шляхом заповнення індивідуального бланку питальника волонтера. Вибірку дослідження склали 302 волонтери, віком від 17 до 80 років з понад 15-ти міст України.

Установлено специфіку психосемантичної репрезентації волонтерами образу волонтерської спільноти засобами психосемантичної оцінки. Показано наявність специфіки взаємозв'язків між особливостями психосемантичної репрезентації та ціннісно-мотиваційними тенденціями особистості, віковою та статевою приналежністю. Зокрема, у випадку розподілу показників психосемантичної реконструкції образу волонтерської спільноти показано наявність специфіки їх розподілу у просторі мета-цінності «свобода – подолання тривоги». Натомість, для структури індивідуальної ідентичності особистості показано наявність специфіки розподілу її показників у просторі мета-цінності «індивідуальне – просоціальне».

Установлено, що в мовленнєвому дискурсі соціальності особистість волонтера конструює власну унікальність, балансує між інтересами групи та власної індивідуальності. Натомість, в психосемантичній репрезентації колективного суб'єкта особистість волонтера балансує у своєму виборі між цінностями збереження та свободи. Таким чином, установлена специфіка варіативності психосемантичних характеристик образу (концепту) «волонтери» у залежності від протилежно спрямованих мотиваційних тенденцій створює підґрунтя для розробки питання щодо відтворення подібного зв'язку для інших референтних груп.

**Ключові слова:** волонтерська діяльність, колективна суб'єктивність, спільність, конструктивізм, психосемантичний підхід, психосемантична репрезентація, соціальність.

## Вступ

В умовах сучасності природним чином переосмислюється предмет, методи та мета-теоретичні засади науковості, в тому числі, в галузі психології. Ці процеси пов'язані з рефлексією вимог до сучасних психологічних досліджень у межах уявлень щодо постнекласичної раціональності (Климчук, 2015; Спіцина, 2011), де суб'єкт виступає не лише в якості невід'ємної складової реальності, що пізнається, але, водночас й творцем (конструктором) пізнавальних можливостей.

Однією з найбільш знакових версій постмодернізму в психології та, зокрема, постнекласичному дискурсі соціальності (Титаренко, 2014), став

запропонований К. Джердженом напрям «соціального конструктивізму» (Gergen, 1985). Його найбільш значущим ноу-хау стало переміщення фокусу аналізу в розумінні особистості з «Я-сутності» на методи конструювання «Я». Тобто, фокус змістився з аристотелівського запитування щодо сутності на кантівське запитування щодо умов її можливості, де у якості відповіді запропоновано уявлення про те, як саме ми говоримо про «Я». Інакше, основне питання формулюється як питання про специфіку тих дискурсів, які ми використовуємо, вибудовуючи теорії, що стосуються «Я». За визначенням Р. Харре – бути «Я» означає бути не певного типу істотою, а володіти певною теорією (Harre, 1985), або певним способом опису, додаємо ми.

На основі парадигми конструктивізму психосемантичний підхід набуває нових можливостей в дослідженні систем соціокультурних значень та їх особистісних смислів. Окрім того, також й можливостей виявлення їх підґрунтя як умови можливості суб'єктивного досвіду, що набувається та реалізується особистістю у практиках конструювання своєї соціальності та/ або само конструювання. До прикладу, у межах наративного підходу знаходить можливість дослідження не лише специфіка само конструювання особистості (Чепелева & Рудницька, 2019), але також й специфіка культури спільноти або організації. Остання, у такий спосіб, набуває розуміння не як характеристика організації, але, натомість, як активний смисловий простір, що опосередковує створення окремого світу культури власної організації (Спіцина, 2011).

Окремо можемо переконатися, що в сьогоденному психосемантичному дискурсі добре освоєними є й інші прояви соціальності особистості. Дане ствердження знаходить відображення в психосемантичних та психолінгвістичних дослідженнях національного та громадянського (Соснюк & Остапенко), релігійного (Коструба, 2020), етнолінгвістичного (Гришук & Коваленко) та широкого кола інших проявів соціальності. Разом з тим, значно менше уваги приділено розкриттю системи значень та смислів, які стають доступними особистості у зв'язку з оволодінням нею соціальністю в практиках колективної суб'єктності. Утім, уявлення про категорію смисл в межах теоретико-

методологічних настанов психологічної теорії діяльності (Шевченко, 2012), дозволяють не лише ввести в аналіз феномен колективної суб'єктності, але також дослідити й його психосемантичні аспекти – підгрунття значущості для особистості тих значень та змістів, що реалізуються в колективній суб'єктності. В даній розвідці останнє ствердження конкретизується на прикладі специфіки конструювання особистістю колективного суб'єкта волонтерської діяльності.

Таким чином, **метою** даної статті є аналіз та психосемантична реконструкція специфіки смислової репрезентації особистістю колективної суб'єктності.

### **Методологія та методи дослідження**

Розробка уявлень про колективну суб'єктність природним чином знаходить своє місце у межах загально-психологічного суб'єктного підходу (Татенко, 2017). Для вітчизняного дискурсу характерним є акцент на розробленні або засад колективності, яка увиразнюється через проблематику спілкування, або суб'єктності, яка увиразнюється через проблематику діяльності (Коваль, 2018). В свою чергу, проблематика спілкування, будучи чи не основною в межах постнекласичного дискурсу соціальності, знаходить можливості перегляду класичних підходів до свого розуміння (Васютинський, 2005; Казміренко, 2013; Спіцина, 2013). В такий спосіб створюється підгрунття для виокремлення альтернативних щодо діяльності підвалин повстання та функціонування колективної суб'єктності.

Тим не менш, оскільки йдеться про діяльність колективного суб'єкта, то зрозуміло, що мотиваційна підструктура діяльності покликана розкрити підвалини колективної суб'єктності. Тобто, припускає виокремлення сукупності чинників, що обумовлюють зв'язок між елементами колективного суб'єкта. Інакше, чинників, які пов'язують та підтримують індивідів у групі як суб'єкти. Звідси, необхідним є виокремлення чинників релевантних рівню не індивідуальної поведінки, а чинників, що релевантні рівню колективної активності (поведінки).

Означене має безпосередню причетність порушеної проблематики до того

предметного поля, яке покликане пояснити «динаміку цілого», і тоді «зв'язок» в дослідженні постає як форма існування цілого, а зв'язаність як така характеристика зв'язку (зв'язаної сукупності елементів як системи), що розкриває в собі якісно специфічну відмінність існування елементів у формі цілого.

Відтак, якщо розглядати зв'язок, що покладений в основу групи як колективного суб'єкта, то характеристика зв'язаності, яка притаманна цьому виду зв'язку, може бути уточнена у терміні спільність. Отже, спільність як характеристика соціально-психологічного зв'язку й виступає тим місцем перетину двох площин обумовлення, де на рівні індивідуальної діяльності вона постає у якості окремого мотиву. На рівні ж діяльності колективної дозволяє розкрити підвалини колективної суб'єктності. Тобто, зв'язок між індивідами як членами певної спільноти, будучи предметом творення, розкриває в собі динаміку утворення спільності. Навпроти, будучи утвореним, розкриває динаміку впливу спільності на активність, де така активність здійснюється на індивідуальному рівні (як індивідуальна суб'єктність), але від імені/ у ім'я групи, що феноменально й розкриває її як суб'єктність колективну. Відтак, колективна суб'єктність й постає у якості динамічного аспекту утвореної спільності, яка репрезентована на особистості й тим самим обумовлює вплив спільності на активність.

Один з напрямків репрезентованої на особистості спільності може бути розкрито у якості її смислового аспекту. При цьому, зважаючи на розуміння смислу як значущості для особистості вироблених в межах соціокультурного простору значень (Шевченко, 2012), спільність для особистості має бути дана у якості смислового переживання особистісного залучення до колективної активності. Інакше, спільність як чинник має бути представлено у свідомості особистості в якості особистісного смислу, що постає як її переживання. В свою чергу, переживання спільності (переживання утвореного в межах колективного суб'єкта зв'язку) й може бути схоплене (концептуалізоване) в терміні «єдність».

Таким чином, одним з завдань психосемантичного аналізу й виступає аналіз єдності як психосемантична реконструкція специфіки смислової репрезентації

колективної суб'єктності особистістю. При цьому, за суттю, предметом аналізу виступає підґрунтя значущості для особистості тих змістів, які реалізуються в колективній активності, а отже – специфіка переживання зв'язку між особистістю та колективною суб'єктністю, що нею реалізовується.

Виходячи з даних теоретико-методологічних положень для реалізації мети та завдань нашого дослідження, ми поклалися на усталений методичний інструментарій психосемантичного аналізу. Зокрема, за допомогою можливостей класичного варіанту методики «Семантичний диференціал» (далі СД) було досліджено специфіку реконструкції в просторі психосемантичних характеристик уявлень волонтерів про волонтерську спільноту. Для цього респондентам було запропоновано оцінити концепт (образ) «волонтери». Загалом було застосовано дванадцять пар біполярних конструктів, чотири пари на шкалу, відповідно. Для з'ясування та більш глибокого увиразнення специфіки семантичної репрезентації образу колективного суб'єкта здійснено аналіз її взаємозв'язку з усталеними особистісними змінними. У якості останніх до уваги було взято індивідуальні ціннісно-мотиваційні тенденції на основі методики «Портретний опитувальник цінностей» Ш. Шварца в адаптації І. Семків (Семків, 2010). Окрім того, за допомогою методики «Тест 20-ти висловлювань», було досліджено специфіку індивідуальної ідентичності особистості у її взаємозв'язку з іншими дослідженими змінними.

Вибірку дослідження склали волонтери з понад 15-ти міст, загалом – 302 респонденти. З них 45 чоловіки та 257 жінки-волонтери. Вік респондентів – від 17-ти до 80-ти років (з них: 17-30 – 40 респондентів; 31-40 – 63 респонденти; 41-50 – 72 респонденти; 51-60 – 73 респонденти; 61-80 – 54 респонденти). Опрацювання математико-статистичних даних здійснено на базі програмних алгоритмів MS Excel 2007 та SPSS 17.0.

## Результати

Результати обрахунку даних для методики СД (див. табл. 1), дозволяють установити правосторонню асиметрію від середнього показників за всіма

шкалами, що, вочевидь, свідчить як про позитивне ставлення волонтерів до волонтерської спільноти, так й про визнання за нею високих потенціалу та активності. Зауважимо також, що показники стандартного відхилення указують на існування індивідуально залежної варіативності цих значень, насамперед для показників шкали «сила». Відповідно, це має відобразитися й на індивідуальних особливостях ідентифікації волонтера з волонтерською спільнотою.

**Таблиця 1.:** Нормативні характеристики даних за методикою СД;

Шкала СД	Конструкти шкали	$\bar{X}$	$\sigma$
<b>Оцінка</b>	кислі-солодкі	5,19	1,11
	грубі-ніжні		
	темні-світлі		
	черстві-свіжі		
<b>Сила</b>	м'які-тверді	5,27	1,27
	маленькі-великі		
	короткі-довгі		
	хиткі-стійкі		
<b>Активність</b>	гладкі-шорсткі	4,95	1,17
	тихі-голосні		
	виважені-стрімкі		
	тупі-гострі		

Примітки:  $\bar{X}$  - середнє арифметичне;  $\sigma$  - стандартне відхилення;

Для з'ясування та більш глибокого увиразнення специфіки семантичної репрезентації образу колективного суб'єкта (волонтерської спільноти) у свідомості особистості волонтера нами до уваги було взято та проаналізовано характеристики взаємозв'язку специфіки оцінки образу (конструкту) «волонтери» в просторі психосемантичних шкал з іншими усталеними особистісними чинниками. Мова йде про індивідуальні (особистісні) ціннісно-мотиваційні тенденції (цінності), а також про параметри «вік» та «стать», що виявилися вагомими показниками розгрупування вибірки. У якості методичного інструменту установлення взаємозв'язків було використано розрахунок коефіцієнта рангової кореляції за Спірменом ( $\rho$ ).

Як можемо спостерігати (див. табл. 2) показники функціональної залежності між змінними рівня статистичної значущості набувають в доволі обмеженому ряді випадків. Втім, є досить показовими у частині взаємозв'язку індивідуальних особливостей реконструкції волонтером образу волонтерської спільноти та

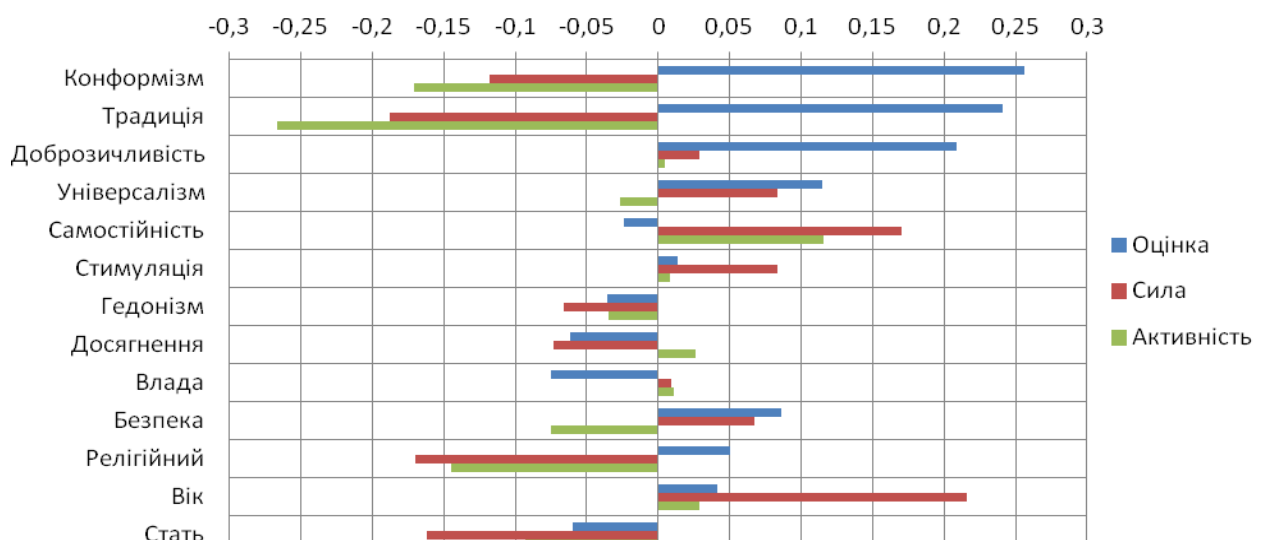
ціннісно-мотиваційними тенденціями. Зокрема, їх напрямок вказує на неспорадичний, а цілком змістовний характер установлених взаємозв'язків.

**Таблиця 2.:** Результати кореляційного аналізу за шкалами методики СД.

Шкали	Безпек а	Конфо рмізм	Тради ція	Доброз ич-сть	Універсал ізм
<b>Оцінка</b>		,256**	,241**	,209**	
<b>Сила</b>		-,118*	-,188**		
<b>Активність</b>		-,171**	-,267**		
Шкали	Самос тійніст ь	Стиму ляція	Гедоні зм	Вік	Стать
<b>Оцінка</b>					
<b>Сила</b>	,170**			,216**	-,162**
<b>Активність</b>	,116*				

Примітки: n = 289; \*-  $\alpha = 0.05$ ; \*\* -  $\alpha \geq 0.01$ ; показано значення  $\rho \geq 0,1$

Зокрема, можемо відмітити наявність добре вираженої специфіки щодо обумовленості розподілу досліджених показників. А саме: можемо спостерігати певну поляризацію осі, що проявляється у протиставленні фактору «збереження» (консерватизм) індивідуальній цінності самостійність. Особливо помітним це є при графічному унаочненні (див. рис. 1), через ряд як позитивних кореляцій шкали «оцінка» зі складовими фактору «збереження» – цінностями конформізм, традиція, доброзичливість, так й негативних для окремих цінностей фактору зі шкалами СД «сила» й «активність».



Примітки: n=289; рівні значимості:  $\alpha=0.05$  при  $\rho \geq 0,124$ ;  $\alpha = 0.01$  при  $\rho \geq 0,163$ ;  $\alpha = 0.001$  при  $\rho \geq 0,207$ ; Де:  $\rho$  – коефіцієнт рангової кореляції Спірмена;  $\rho$  – статистичний рівень значущості; n – об'єм вибірки.

**Рис. 1.** Графік кореляційних навантажень за шкалами СД

Натомість, також спостерігаємо статистично значимий позитивний зв'язок останніх з цінністю самостійність, а також увиразнення вже відміченої індивідуально залежної варіативності значень шкал СД, насамперед, для показників шкали «сила» відносно вікового та статевого розподілів. Зокрема, кореляції по параметрам «вік» та «стать» вказують на те, що високі показники по шкалі «сила» характерні для жінок-волонтерів, та волонтерів старшої вікової групи.

Оскільки семантичну репрезентацію образу колективного суб'єкта може бути розглянуто як параметр специфіки переживання зв'язку між особистістю та колективною суб'єктністю, що нею реалізовується, то, безумовно, окрему цікавість складає собою її місце та взаємозв'язок з психолінгвістичними параметрами соціальності, що відображаються в структурі індивідуальної ідентичності у формі вербальних конструктів. Останні в нашому дослідженні було отримано за допомогою використання класичного психолінгвістичного інструменту «Тест 20-ти висловлювань».

**Таблиця 3.:** Характеристика кількісного та відсоткового розподілів ідентифікаційних конструктів по аспектах.

Ідентифікаційні аспекти		n = 302			
		N	%	Ч	%
Особистісна	Комунікативний	98	7.7	450	11.49
	Рефлексивний	689	54.17	1181	30.14
	Фізичний	25	1.97	43	1.1
	Матеріальний	25	1.97	52	1.33
	Діяльний	165	12.97	643	16.41
	Екзистенційно-мислинневий	97	7.63	365	9.32
Соціальна	Гендерний	9	0.71	177	4.52
	Релігійний	24	1.89	57	1.45
	Політичний	26	2.04	140	3.57
	Етнічно-регіональний	15	1.18	110	2.81
	Професійний	71	5.58	160	4.08
	Сімейний	28	2.2	540	13.78
<b>Загалом</b>		<b>1272</b>	<b>100</b>	<b>3918</b>	<b>100</b>

Примітки: «N» – кількість унікальних конструктів; «Ч» – загальна частота вжитку

З представлених даних (див. табл. 3.), бачимо, що структура індивідуальної ідентичності особистості волонтера сумарно упорядкована через 3918 ідентифікаційних конструктів. Загалом, можемо спостерігати, що з 3918 ужитих конструктів 1272 (32.47 %) є унікальними, тобто такими, що вичерпують собою весь їх об'єм. При цьому, впадає в око вкрай мала присутність вжитку конструктів, що описують фізичний й матеріальний аспекти ідентичності, та, дещо меншою мірою, релігійний. Це, безумовно, складає собою одну з особливостей дослідженої вибірки. З протилежного боку, також примітна висока диференційованість рефлексивного аспекту індивідуальної ідентичності.

Окрім того, спостерігається значний ухил в сторону особистісних аспектів ідентичності на противагу соціальним. Зокрема, простір особистісної ідентичності покриває 1099 конструктів (86.4%), які вжито 2734 разів (69.78%). Водночас, простір соціальної освоєно волонтерами через 173 конструкти (13.6%), які актуалізовано 1184 рази (30.22%). Зрозуміло, що при цьому слід враховувати специфіку мовленнєвого дискурсу соціальності в її обумовлені диференційованістю в культурі тих суспільних відносин, які спонукають до утворення статусно-рольових площин ідентифікації в їх межах. Втім, з наведених даних якраз й видно, що для волонтерів характерним є переважання особистісного простору ідентифікації над соціальним. Тобто, джерелом ідентичності виступає рефлексія власної унікальності, а ніж типовості.

Проведений статистичний обрахунок функціональних взаємозв'язків (див. табл. 4) також демонструє характерну специфіку взаємозв'язку цінностей та індивідуальної структури ідентичності волонтера – спостерігається обумовленість розподілу показників ідентичності у відповідності до полярності мета-цінностей «індивідуальні – просоціальні» (Семків, 2010:707), та навпаки. Зокрема, можемо спостерігати, що висока диференційованість аспектів індивідуальної підструктури ідентичності позитивно корелює з цінностями індивідуального полюсу. Натомість – цінності групового полюсу позитивно корелюють з аспектами соціальної ж підструктури ідентичності, при цьому, негативні кореляції по цінності «традиція» додатково підтверджують цю специфіку.

Таблиця 4.: Результати кореляційного аналізу за шкалами методики PVQ.

Шкали	Безпек а	Конф- м	Тради ція	Добро зич-ть	Уніве р-м	Самос т-ть	Стиму ляція	Гедоні зм	Досяг нення	Влада
Рефл-й	0,112					,116*	,143*	,122*	,143*	
Діял-й			-,139*			,218**	,223**		,236**	,221**
Комун-й				,117*		,171**	,148*		,189**	,116*
Екзист-й				0,104		0,101				
Сімейн-й				,125*		,142*				
Гендер-й									,144*	
Проф-й			-0,103			,176**	,170**		,219**	,184**
Політ-й	,156**			,149**		,128*	,130*			
Етніч-й					0,111	0,103				
Реліг-й	,133*	,208**	,363**	,253**						
Матер-й		,132*	,117*	,124*	0,107	,141*				
Фізич-й										0,103
Вік	,302**	,239**	,250**	,145*	,151**		-,161*	-,283*	-,318*	-,327*
Стать	-,158*			-,126*	-,157*	-,203*	*	*	*	*

Примітки: n=302; \*-  $\alpha = 0.05$ ; \*\* -  $\alpha \geq 0.01$ ; показано значення  $\rho \geq 0,1$

Інша тенденція, яку можемо спостерігати, це взаємозв'язок указаної мета-цінності з диференційованістю структури індивідуальної ідентичності. Зокрема, є наявним її збільшення для орієнтованих на індивідуальність волонтерів, й навпроти – зменшення для волонтерів, у ідентичності яких представлено орієнтовані на групу конструкти, насамперед – конструкти релігійної та політичної приналежності.

Таблиця 5.: Результати кореляційного аналізу за шкалами методик СД та «тест 20-ти висловлювань».

Шкали	Рефле кс-й	Діяльн ий	Комун -й	Екзист -й	Сімей ний	Гендер ний
Оцінка	0,108					
Сила						
Активність						
Шкали	Профе сійний	Політи чний	Етнічн ий	Релігій ний	Фізич ний	Матер -й
Оцінка						
Сила				-,170**		
Активність				-,145*		-0,101

Примітки: n=289; \*-  $\alpha = 0.05$ ; \*\* -  $\alpha \geq 0.01$ ; показано значення  $\rho \geq 0,1$

Показовою, на нашу думку, також є наявність негативної кореляції семантичних шкал «сила» та «активність» з релігійним аспектом ідентичності, (див. табл. 5) що засвідчує характер вже раніше описаної специфіки розподілу виявленого

взаємозв'язку в його ущільненні до полярності блоку «збереження» щодо цінності самостійності. При цьому, звертає увагу, що зв'язок з іншими параметрами індивідуальної ідентичності специфіка семантичної репрезентації образу колективного суб'єкта статистичної значущості не набуває.

### Дискусія

З представлених даних ми можемо переконатися у наявності особливостей психосемантичної репрезентації переживання зв'язку між особистістю та колективною суб'єктністю, що нею реалізовується. Ці особливості, насамперед, обумовлені специфікою розподілу взаємозв'язку з показниками індивідуальних цінностей особистості. Зокрема, якщо у випадку конструктів індивідуальної ідентичності розподіл їх взаємозв'язку з особистісними цінностями вкладається в протиставлення полярності мета-цінностей «індивідуальні – просоціальні», то дані по психосемантичній репрезентації колективного суб'єкта вказують не лише на звуження полярності до блоку «збереження» щодо цінності самостійності. Вочевидь, останнє протиставлення цілком обґрунтовано можливо розуміти як прояв протилежного континууму мета-цінностей «свобода – подолання тривоги» (Schwartz et al., 2012).

Отже, можемо вивести у висновок, що якщо в мовленнєвому дискурсі соціальності особистість волонтера конструє власну унікальність в межах балансування між інтересами групи та власної індивідуальності, то в психосемантичній репрезентації колективного суб'єкта (в даному випадку волонтерського руху з надання допомоги учасникам та постраждалим під час військової агресії) особистість волонтера балансує у своєму виборі між цінностями збереження та свободи. Відтак, останні й виступають як підґрунтя значущості для особистості тих змістів, які реалізуються в колективній активності та обумовлюють специфіку переживання людиною зв'язку між її особистістю з одного боку та колективною суб'єктністю, що нею реалізовується, з іншого.

Навпроти, виходячи з представлених даних також важливо відмітити

наявність взаємозв'язку між виявленими особливостями психосемантичної реконструкції власного Я та колективного суб'єкта, до діяльності якого волонтер залучений. Зокрема, наочним є взаємозв'язок між схильністю орієнтуватися на інтереси групи при побудові конструктів індивідуальної ідентичності та подолання тривоги при психосемантичній репрезентації волонтерського руху. Її навпроти – орієнтація на власну унікальність органічно поєднується з реалізацією мотиваційного потенціалу цінностей свободи. Таким чином, можемо констатувати наявність взаємозв'язку між мотивами індивідуальної поведінки з мотивами, які релевантні до рівня колективної активності (поведінки).

Відтак, у підсумку, можемо переконатися, що психологічний аналіз єдності як психосемантична реконструкція специфіки смислової репрезентації колективної суб'єктності особистістю виступає ґрунтовним методом дослідження спільності (як динамічного аспекту колективної суб'єктності). У зв'язку з цим важко не відмітити ту конструктивну роль, що відіграла в нашому дослідженні методика виявлення ціннісно-мотиваційних тенденцій особистості за Ш. Шварцем. Зокрема, саме за її допомогою вдалося звести воедино дані, що були отримано за допомогою класичних інструментів психолінгвістичного аналізу ідентичності з одного боку та психосемантичного аналізу образу (конструкту) з іншого. Нагадаємо, що показники по СД виявилися чутливими та продемонстрували різну спрямованість в межах полярного протиставлення таких компонентів мотиваційної моделі Ш. Шварца як блок «консерватизм» та цінність «самостійність». При цьому, ми спиралися на уявлення щодо універсального семантичного простору, в межах якого може бути предметно оцінено потенційно необмежене коло конструктів. Звідси, установлена специфіка варіативності психосемантичних характеристик образу (конструкту) «волонтери» у залежності від протилежно спрямованих мотиваційних тенденцій створює підґрунтя для розробки питання щодо розбудови специфічного для референтних спільнот психосемантичного простору. Відповідь на це запитання цікава з огляду на можливості подальшого дослідження стильових аспектів ідентифікації з окремими характеристиками образу. Зокрема, образу референтної спільноти.

Відтак, перспективною виглядає подальша розробка питання щодо особливостей взаємозв'язку ціннісно-мотиваційних тенденцій особистості та особливостей реконструкції нею образу референтної спільноти в просторі психосемантичних шкал. При цьому, при дослідженні особливостей психосемантичної репрезентації колективної суб'єктності інших референтних спільнот доцільно звернути увагу на можливість виконання наступних завдань: - можливість побудови не універсального, а специфічного для референтних спільнот психосемантичного простору; - з'ясування, чи буде відтворюватися на цьому просторі функціональний взаємозв'язок з протилежно спрямованими ціннісно-мотиваційними тенденціями. Чи, натомість, таке відтворення характерне саме для універсального семантичного простору; - окремою цікавістю володіє відповідь на питання щодо конкретного полярного протиставлення ціннісно-мотиваційних тенденцій у ракурсі тої чи тої спільноти. Тобто, чи є специфічною відносно референтної спільноти тенденція реконструювати її образ в різних психосемантичних характеристиках залежно від різних мотиваційних тенденцій. Чи, натомість, для всіх референтних спільнот буде простежуватися тенденція відмінної реконструкції психосемантичних характеристик її образу в межах протиставлення блоку «консерватизм» цінності «самостійність».

У зв'язку з зауваженими завданнями окремими напрямком розробки порушеної проблематики є пошук відповіді на питання щодо повноти ціннісної моделі Ш. Шварца. При цьому, мова йде не про подальше ущільнення мотиваційних тенденцій у межах наявних у авторській моделі Ш. Шварца блоків, а про можливість доповнення іншими блоками. Зокрема, доволі очевидною є єдність теоретико-методологічних основ, що закладені в дану ціннісну модель з напрацюваннями Е. Фрома. Зважаючи на значний ухил цього класика соціально-психологічної думки в етичну проблематику, цілком закономірно виникає «прогалина» у емпіричній інтерпретації його розвідок, де у результаті ціннісно-мотиваційні тенденції, які пов'язані з естетичними чи логічними аспектами ціннісного переживання дійсності є знівельованими.

Таким чином, подальше дослідження в напрямку удосконалення методичних

інструментів дозволить забезпечити належні можливості соціально-психологічного дослідження спільності через аналіз єдності як психосемантичну реконструкцію смислової репрезентації колективної суб'єктності особистістю.

### Висновки

Виявлені відмінності семантичної репрезентації переживання зв'язку між особистістю та колективною суб'єктністю, що нею реалізуються, проявляють себе у реалізації мотиваційного потенціалу відмінних ціннісно-мотиваційних тенденцій. Зокрема, встановлено ряд характерних особливостей для волонтерів, насамперед старшої вікової групи, при цьому орієнтованих на фактор «збереження», з яким пов'язано високі показники за шкалою «оцінка», й натомість, лівостороннє зміщення від середнього за шкалами «сила» та «активність». Вдаючись до метафоричного узагальнення та увиразнення, можемо зауважити, що взаємозв'язок з колективною суб'єктністю для даної підгрупи волонтерів переживається як з силою досить стійкою та цілеспрямованою, проте з «м'яким» характером дії. Це невільно перекликається з образним уявленням про «силу води». В межах цієї ж метафори розкриває себе й інтерпретація конструктів, що входить до шкали «активність». Так, волонтерська спільнота тут постає як більш «гладка», але, водночас – «гостра» та відносно «виважена». Тим самим, зауважене дозволяє уточнити метафоричне увиразнення «сили води» в образі потужного «річища», що змінює «береги історичного поступу».

Навпроти, для волонтерів СВР дещо молодшої вікової групи з одного боку, та орієнтованих на цінність самостійності з іншого, можемо зауважити протилежні особливості. Зокрема, спостерігається тенденція до зміщення показників за шкалою «оцінка» до середніх значень. Водночас, також є характерним правостороннє зміщення від середнього за шкалами «сила» та «активність». Відповідно, враховуючи контекст повстання та функціонування даного сегменту волонтерства на теренах нашої країни, у якості метафори тут невільно спадає на думку образ «твердого» та «стійкого» «щита». Останнє увиразнює специфіку суспільного аспекту спільності, яка реалізується в діяльності колективного суб'єкта, такого, що

стосується ідентифікації волонтерів з виконанням завдань та функцій держави засобами громадянського суспільства.

Разом з тим, встановлена специфіка варіативності психосемантичної репрезентації колективної суб'єктності у своїй залежності від протилежно спрямованих мотиваційних тенденцій обумовлює перспективність розробки питання щодо відтворення такого зв'язку для інших референтних груп, що володіють ознаками колективного суб'єкта.

**Декларація про конфлікт інтересів.** Автори заявляють про відсутність потенційного конфлікту інтересів стосовно дослідження, авторства та/ або публікації цієї статті.

### References

- Vasiutynskiy V. (2005) Fenomenologichnyi zmist spilkuвання v prostori kolektyvnoho tvorinnia diisnosti [Phenomenological content of communication in the space of the collective creation of reality.]. *Naukovyi chasopys NPU imeni Drahomanova. Seriya 12. Psykholohichni nauky*. 6 (30).1 10-17. [in Ukrainian].
- Hryshchuk, E., Kovalenko, A. (2019). Osoblyvosti etnolinhvistychnoi identychnosti predstavnykiv riznykh movnykh hrup Ukrainy [Features of Ethno-Linguistic Identity Characteristic for Representatives of Different Ukrainian Linguistic Groups]. *Psykhohinhvistyka*, 25(1), 49-71. [in Ukrainian].
- Kazmirenko, V. (2013) Teoretyko-metodolohichni osnovy kohnityvnoyi psykholohiyi spilkuвання [Theoretical and methodological foundations of cognitive psychology of communication]. *Zasady kohnityvnoyi psykholohiyi spilkuвання*. S. 21-40. Kirovohrad: Imeks-LTD. [in Ukrainian].
- Klymchuk V. O. Motyvatsiyyny dyskurs osobystosti: na shlyakhu do sotsialnoyi psykholohiyi motyvatsiyi [Motivational discourse of personality: on the way to social psychology of motivation]. Zhytomyr: ZHDU im. I. Franka. 2015. 290 s. [in Ukrainian].
- Koval, H. (2018) Spetsyfika ponyattya «kolektyvna subyektnist» u vitchyznyaniy ta postradyanskiy sotsialniy psykholohiyi [The specificity of «collective subject»

conceptin ukrainian and post-soviet social psychology]. *Naukovi studiyi z sotsialnoyi ta politychnoyi psykholohiyi*. 42(43). 103-112. [in Ukrainian].

Kostruba, N. (2020). Concept «Religion» in the Consciousness of Young People: Psycholinguistic Analysis. *Psykholinhvistyka*, 27(1), 164-180. [in Ukrainian].

Semkiv, I. (2010) Indyvidualni tsinnosti yak psykholohichni mekhanizmy formuvannia sotsialnoho kapitalu [Individual values as psychological mechanisms of social capital formation]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 10, 699-709. [in Ukrainian].

Sosnyuk, O., Ostapenko, I. (2017) Psykhosemantychni osoblyvosti natsionalnoyi ta hromadyanskoyi identychnosti studentskoyi molodi [Psychosemantic features of national and civic identity of student youth]. *Ukrayinskyy psykholohichnyy zhurnal*, 2, 164-176. [in Ukrainian].

Spitsyna L. (2011) Resursy narratyvnoho pidkhodu yak postneklasychnoho typu psykholohichnoyi nauky ta praktyky [Resources of the narrative approach as a post-nonclassical type of psychological science and practice]. *Stanovlennya osobystosti yak subyekta zhyttyevoho shlyakhu. Psykhologichni perspektyvy. Spetsvypusk*, Tom. 3, Kyiv, ISPP – s. 227 - 237. [in Ukrainian].

Spitsyna L. V. (2011) Vchynok i narratyvnyy pidkhid v doslidzhenni orhanizatsiynoyi kultury [Action and narrative approach in the study of organizational culture]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohiyi, pedahohiky*. 13. S. 173-178. [in Ukrainian].

Spitsyna, L. (2013) Osoblyvosti kohnityvnoho spilkuvannya v novykh sotsiokulturnykh praktykakh [Features of cognitive communication in new socio-cultural practices]. *Zasady kohnityvnoyi psykholohiyi spilkuvannya*. S. 111-118. Kirovohrad: Imeks-LTD. [in Ukrainian].

Tatenko, V. (2017) *Metodolohiia subiektno-vchynkovoho pidkhodu: sotsialno-psykhologichnyi vymir* [Methodology of subjective-behavioral approach: socio-psychological dimension]. Kyiv: Milenium. [in Ukrainian].

Tytarenko, T. (2014) Sotsialno-psykhologichni praktyky osobystisnoho zhyttiekonstruiuvannya [Socio-psychological practices of personal life design].

Tytarenko, T., Kochubeinyk, O., Cheremnykh, K. *Psykhologichni praktyky konstruiuvannya zhyttia v umovakh postmodernoï sotsialnosti*. Kyiv: Milenium. [in

Ukrainian].

Chepelieva, N., Rudnytska, S. (2019). Dyskursyvni tekhnolohii osobystosti, shcho samoproektuietsia. [Discursive Technologies of Self-Designing Personality]. *Psycholinguistics*, 25(1), 363-383. [in Ukrainian].

Shevchenko N.F. Rozvytok uyavlen pro katehoriyu «smysl» v psykholohichniy teoriiy diyalnosti [Development of ideas about the category of “meaning” in the psychological theory of activity]. *Psykhohohiya i Suspilstvo*. 2012. № 1. S. 82–88. [in Ukrainian].

Gergen, K. J. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*. 40(3). 266-275.

Harre, R. (1985). The language game of self-ascription: A note. *The social construction of the person* (pp. 259-263). Springer, New York, NY.

Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.-E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663-688.

---

*Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.*

*Авторське право (c) 2025 Koval Hennadiy Коваль Геннадій, Spitsyna Larysa Спіцина Лариса*

*Отримано: 25.04.2025*

*Відрецензовано: 28.04.2025*

*Опубліковано: 30.04.2025*

*DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2025.9.2>*